

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовуючи проведений аналіз слід порівняти ступінь ефективності та справедливості кожної з моделей. Безсумнівно реалізації соціальної політики у межах єдиної концепції соціальної держави спрямована на поєднання суспільства в цілому, але політичне (режимне) підґрунтя кожної з моделей має протилежні інтереси. Якщо соціальна політика з точки зору соціал-демократичних сил це шлях побудови «соціалістичної» держави, то консервативні сили використовують соціальну політику як стримуючий інструмент. Скандинавська модель є одночасно ефективною та справедливою, а середземноморська модель є повним антагоністом. Англосакська модель забезпечує ефективну, але не достатньо справедливую політику. В той же час континентальна модель є більш справедливою, але менш ефективною. З точки зору західних фахівців саме скандинавська та англосаксонська моделі за всіма критеріями є найбільш життєздатним варіантом розвитку європейської соціальної політики. Деякі інші тенденції притаманні вітчизняній політиці.

За останні 20 років Україна так і не змогла здійснити ефективну реформу соціального захисту та визначитися з подальшим вектором розвитку соціальної політики. Реалізація ліберального варіанту реформування соціального захисту є обмеженою як з фінансової точки зору (нестабільність фінансового сектору вітчизняної економіки є поганим підґрунтям для розвитку приватних систем соціального забезпечення), так і з неможливістю подолання закоренілої орієнтації більшості населення на традиції високого державного соціального захисту пов'язаного з попередніми заробітками. Щодо консервативної моделі, то вона сформована і продовжує функціонувати в Україні та більшості пострадянських країн. Її домінування є найбільш вірогідним навіть у довгостроковій перспективі.

У цьому сенсі поточне завдання держави не соціальна реформа, а як мінімум подолання існуючих недоліків та модифікація консервативних структур відповідно до політичних та економічних реалій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Esping-Andersen G. The Three Worlds of Welfare Capitalism / G. Esping-Andersen. – Cambridge : Polity Press, 1990. – 35 p.
2. Esping-Andersen G. Social Foundations of Postindustrial Economies / G. Esping-Andersen. – Oxford : Oxford University Press, 1999. – 120 p.
3. The European Social Model / ETUC [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.etuc.org/a/2771>.
4. Therborn G. When, how and why does a welfare state become a welfare state? / G. Therborn // Paper presented at ECPR Workshop, Feiburg. – 1983. – March. – P. 3-5.
5. Therborn G. Welfare State and Capitalistic Markets / G. Therborn // Acta Sociologica. – 1987. – № 3-4. – P. 237-254.
6. Sapir A. Globalisation and the Reform of European Social Models / A. Sapir // Background document for the presentation at ECOFIN informal Meeting in Manchester. – 2005. – Num. 2 (9 Sept.). – P. 369-390.
7. Boeri T. Let social policy models compete and Europe will win / T. Boeri // Conference hosted by the Kennedy School of Government, Harvard University. – 2002. – Vol. 11. – 12 p.
8. Rodrigues M. J. Europe, Globalization and the Lisbon Agenda / M. J. Rodrigues // Edward Elgar Publishing, Inc. – 2009. – 404 p.
9. Hacker Björn What influence for European governance? The reformed stability and growth pact, the Europe 2020 strategy and the «European Semester» / Björn Hacker // Friedrich-Ebert-Stiftung. – 2010. – 16 p.
10. Бурлуцький С.В. Методологічне підґрунтя формування моделей соціальної політики / С.В. Бурлуцький // Часопис економічних реформ. – 2012. – № 3(7). – С. 96-101.
11. Бурлуцький С.В. Системний аналіз концепцій державної соціальної політики / С.В. Бурлуцький // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: економіка. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2011. – Вип. 5(3). – С. 3-9.

УДК 314.18

Горбань С.Ф.

*кандидат технічних наук,
доцент кафедри управління персоналом і економіки праці
Запорізького національного технічного університету*

ДЕМОГРАФІЧНА КРИЗА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ

Стаття присвячена комплексному аналізу сучасного стану демографічної ситуації в Україні. Розглянуті питання особливостей розвитку демографічних процесів та перспектив соціально демографічних зрушень. Виявлені проблеми та визначені основні шляхи подолання демографічної кризи.

Ключові слова: демографічна криза, рівень народжуваності, рівень смертності, тривалість життя, старіння населення, здоров'я нації, відтворення населення, міграція.

Горбань С.Ф. ДЕМОГРАФИЧЕСКИЙ КРИЗИС В УКРАИНЕ: ПРОБЛЕМЫ И НАПРАВЛЕНИЯ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ

Статья посвящена комплексному анализу современного состояния демографической ситуации в Украине. Рассмотрены вопросы особенностей развития демографических процессов и перспектив социально демографических сдвигов. Выявлены проблемы и определены основные пути преодоления демографического кризиса.

Ключевые слова: демографический кризис, уровень рождаемости, уровень смертности, продолжительность жизни, старение населения, здоровье нации, воспроизводство населения, миграция.

Gorban' S.F. DEMOGRAPHIC CRISIS IN UKRAINE: PROBLEMS AND SOLUTIONS

The article is about the complex analysis of the current state of the demographic situation in Ukraine. The author described the peculiarities of development of the demographic processes and the prospects of social and demographic shifts. The problems were identified and the main ways of overcoming the demographic crisis were suggested.

Keywords: demographic crisis, the birth rate, mortality rate, life expectancy, population aging, health of the nation, population reproduction, migration.

Постановка проблеми. Демографічна ситуація та її розвиток упродовж усього періоду незалежності країни цілком ґрунтовано викликають занепокоєння науковців, громадськості та політиків. Тривала депопуляція, один з найнижчих у світі рівень народжуваності та найвища в Європі (за винятком Росії) смертність, масштабний відплив економічно активного населення за межі країни – усе це підстави кваліфікувати демографічну ситуацію в країні як кризову. Стан сучасної демографічної ситуації в Україні можна кваліфікувати як кризовий не лише тому, що депопуляція поєднується зі значним погіршенням здоров'я населення та інших його якісних характеристик, а тому, що за певних умов криза може перетворитися на демографічну катастрофу. Особливо актуальності ця проблема набуває в сучасних складних умовах посилення світової глобалізації та регіоналізації.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Дослідженням різнобічних аспектів проблеми присвятили свої роботи багато економістів та науковців. До вітчизняних дослідників цієї проблеми належать Богиня Д., Старостенко Г., Лібанова Е., Пирожков С., Власенко Н., Позняк О., Пальян З., Стельмах Л., Марченко А. Гладун О. Терещук В. та інші вчені. Не залишилась проблема і поза увагою дослідників країн СНД. Серед них такі вчені, як Боярський А., Кваша О., Вишневіський А., Капиця С., Кокошин А., Рубін Я, Фельдман Г. та інші.

Разом з тим, не дивлячись на значний науковий доробок, дослідженнями не охоплено в повній мірі питання особливостей розвитку демографічних процесів в Україні та перспектив соціально-демографічних зрушень, що власне і стало предметом даного дослідження.

Постановка завдання. Метою роботи є комплексний аналіз сучасного стану демографічної ситуації в Україні, виявлення проблем і визначення основних шляхів подолання демографічної кризи.

Викладення основного матеріалу дослідження. Демографічна криза – це глибоке порушення відтворення населення, що загрожує самому його існуванню. Демографічна криза в Україні спостерігається ще з 90-х років минулого століття і буде продовжуватися надалі.

Можна зазначити, що основними ознаками кризи в Україні є:

- низький рівень народжуваності та аборти (за роки незалежності в Україні офіційно було зроблено близько 32 мільйонів абортів, що значно більше від кількості народжених);
- зниження середньої тривалості життя (до 62,3 років у чоловіків і до 73,8 років у жінок);
- підвищення вірогідності смертності чоловіків у працездатному віці (близько 38-40%);
- висока порівняно з розвинутими державами смертність немовлят і дітей віком до 5 років;
- високі рівень і темпи старіння населення та збільшення навантаження на працездатну його частину;
- постійний масштабний міграційний відплив молоді, що негативно позначається як на чисельності та статеві-віковому складі населення, так і на народжуваності;
- зниження рівня життя основної маси населення;
- екологічні катаклізми;
- погіршення здоров'я нації;
- вичерпання потенціалу демографічного зростання, що унеможливує навіть процес простого відтворення населення.

Одною з головних причин загострення демографічної кризи в Україні є зниження до критичного рівня народжуваності. Сучасний її стан такий, що забезпечується лише половиною потрібного для відтворення населення. На сьогодні Україна вже перетнула межу зниження народжуваності, за якою відбувається незворотне руйнування демографічного потенціалу, що вже призвело до втрати умов для відновлення чисельності населення.

Процес зниження народжуваності у сучасних умовах має глобальний характер і зумовлений низкою економічних, соціальних, біологічних причин. Глобальна тенденція зниження народжуваності посилилася в Україні у 90-х роках минулого століття у зв'язку з економічною кризою, різким зниженням рівня життя, доходів широких верств населення, невпевненістю у майбутньому. Переважно через низьку народжуваність та високий рівень смертності Україна за 22 роки незалежності втратила більше ніж 6,5 млн. людей і сьогодні її населення становить 45,4 млн. проти 52,1 млн. у 1991 р. [1].

Для відтворення кількості населення станом на 1991 р. необхідно підвищити народжуваність до 2,2-2,3 дитини на двох батьків. Сьогодні цей показник в Україні майже вдвічі менший і складає 1,1 дитини на одну сім'ю. Відтак кількість населення зменшується щороку в середньому на 350 тис. осіб. В демографічному відношенні Україна стала однією з найгірших країн світу. У першу чергу, це викликано неефективною політикою щодо найменш захищених верств населення [3, с. 53]. Якщо така тенденція зберігатиметься й надалі, то, за розрахунками інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, існує реальна загроза, що до 2050 року кількість населення України зменшиться до 35 млн. [2, с. 49].

Ще одна проблема України, раніше притаманна лише розвиненим країнам, – старіння населення. Дослідники говорять сьогодні про «геронтологічну революцію» – революцію старих. Найбільш інтенсивно процес старіння суспільства буде відбуватися між 2010 і 2040 роками, коли в пенсійному віці виявляться післявоєнні покоління. В Україні процес старіння населення має свою особливість. З одного боку, як і на Заході, він обумовлений спадом народжуваності, а з іншого – підвищенням смертності в працездатному віці. За даними статистики, ймовірність померти в працездатному віці для українських чоловіків у 1,5 рази вище, ніж для європейських [1].

Сучасну демографічну ситуацію можна визначити як кризову саме тому, що депопуляція супроводжується істотним погіршенням здоров'я людей, що виявляється у зниженні середньої тривалості життя. Обстеження стану здоров'я населення виявило, що рівень загальної захворюваності в Україні один із найвищих не лише серед країн Західної Європи, але й колишнього СРСР. За цим показником Україна перебуває на другому місці серед держав СНД. Прогресує тенденція значного погіршення здоров'я дітей і підлітків [3, с. 55].

Нині домінуючими у структурі захворюваності й смертності населення є хронічні неінфекційні захворювання, насамперед хвороби органів дихання, системи кровообігу, злоякісні новоутворення. Помітно зросли травматизм, нервово-психічні, ендокринологічні, алергічні, генетичні та інші захворювання складної етіології, що свідчить про вагомий вплив умов життя населення на його здоров'я. Проблема поліпшення здоров'я населення сьогодні перетворилася у проблему його елементарного збереження.

Катастрофічною залишається екологічна безпека населення. Техногенне і радіоактивне забруднення атмосфери негативно впливає на кожного третього жителя України, а 28% взагалі дихають повітрям, що є небезпечним для життя. При цьому на громадянина України припадає в 50 разів менше щорічних природоохоронних асигнувань ніж у Німеччині. За даними щодо смертності від серцево-судинних хвороб Україна ділить останнє місце в Європі з Болгарією, утримуючи випереджаючи розвинені країни. Поширеність хвороб серед населення протягом останніх 10 років зросла на 38%. Статус українців як вимираючої нації (щорічне зменшення на 350-400 тис. людей) зі зниженням якості життя є неприйнятним для розвитку економіки України [3, с. 55].

У зв'язку з цим необхідно реформувати систему охорони здоров'я, на якій негативно позначилися зміни соціально-економічних умов, а також збільшити асигнування на розвиток цієї сфери. Тим більше, що в умовах стрімкого старіння населення потреба в коштах на охорону здоров'я та соціальне забезпечення осіб похилого віку постійно зростає.

Щоб змінити ситуацію, яка склалася, держава насамперед повинна звернути головну увагу на сім'ю та молодь. Як свідчить статистика, якщо у всьому світі майже половина населення, становлять люди до 25 років, то за даними всеукраїнського перепису населення в Україні молодь від 14 до 28 років становить 11%, тобто близько 5 млн. осіб [1].

Невтішною є ситуація і щодо кількості зареєстрованих шлюбів серед молоді. Якщо у 1991 р. одружилось 493,1 тис. пар, то у 2012 р. лише 278,3 тисячі, що істотно зменшило кількість новонароджених дітей (у 2012 р. це склало 520,7 тис. проти 630,8 тис. у 1991 р.) [1]. Головними причинами цього сама молодь вважає відсутність житла, соціального захисту з боку держави, невелика заробітна плата, небажання приватних структур утримувати у себе на роботі вагітних та жінок з маленькими дітьми, хоча це й заборонено законом. Як наслідок молоді сім'ї мають не більше 1-2-х дітей у кращому випадку, а для відтворення населення сім'я має виховати 2-3 дитини.

Держава для вирішення проблеми вже зробила низку заходів, спрямованих на розв'язання проблем соціально-економічного становлення та розвитку сімей, виховання дітей, вдосконалення системи соціального захисту сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, попередження насильства в сім'ї та реалізації сімейної політики, надання односторонньої грошової виплати при народженні першої дитини. Але слід зазначити, що виплати, що українська влада надає матерям при народженні дітей, на думку багатьох демографів, можуть сприяти підвищенню народжуваності лише на першому етапі.

Говорячи про демографічну кризу, не можна обминути і таке явище, як масовий виїзд наших громадян на заробітки і постійне місце проживання за кордоном. Причинами міграції є поєднання суб'єктивних і об'єктивних умов взаємозв'язок яких викликає переміщення робочої сили. Для нашої країни в період розпаду СРСР і до теперішнього часу найбільших масштабів набула саме трудова міграція. Основні чинники, що викликають трудову міграцію, – це насамперед економічні фактори, а всі інші – етнічні, релігійні розглядаються через призму економічної ситуації.

Опитування працівників-мігрантів дає можливість встановити ієрархію мотивів, які зумовлюють поїздки за кордон:

- заробіток задля поліпшення житлових умов (купівля квартири чи будівництво будинку), придбання машини або інших товарів тривалого вжитку;
- заробіток задля задоволення поточних життєвих потреб харчування, придбання товарів повсякденного вжитку;
- накопичення коштів для оплати навчання дітей у вищих навчальних закладах;
- накопичення стартового капіталу для створення власного бізнесу або розвитку своєї справи;
- мотиви нематеріального характеру (побачити світ, здобути певні трудові навички, поліпшити знання іноземної мови тощо).

З України виїжджає досить великий потік висококваліфікованого населення в працездатному віці, яке є дешевою робочою силою. На підставі обстежень, здійснених центрами зайнятості низки областей за дорученням Міністерства праці та соціальної політики України, було зроблено висновок, що загальні обсяги трудової міграції з України сягають близько 2,5-3 млн. осіб. Разом з тим існують й інші, значно більші оціночні дані щодо кількості працівників-мігрантів. Деякі економісти називають цифру до 5 млн. осіб. Політики вважають, що це більше – до 7 млн. осіб.

За інформацією дипломатичних представництв України, у пошуках працевлаштування 37,2% українців-мігрантів їдуть до Росії. Друге місце посідає Польща (18,7%), третє – Чехія (16,9%). Також громадяни України виїжджають у пошуках роботи до Італії (8,5%), Португалії (3,8%), Угорщини (2,5%), Греції (2,2%), Словаччини (2%) і Білорусі (1,7%).

Незважаючи на різноманітність оцінок масштабів трудової міграції, всі вони засвідчують, що поїздки на заробітки за кордон набули широкого розповсюдження, стали типовим для багатьох українців джерелом доходів.

Трудова міграція як масове явище негативно впливає на економічну ситуацію в країні, здатна спричинити дефіцит робочої сили у певних галузях та регіонах. Вона призводить до втрати кваліфікації осіб з високим рівнем професійної підготовки. Крім того, трудова міграція виступає фактором, що підвищує ризик еміграції.

Протиставити цьому ми можемо лише поліпшення умов оплати праці у своїй країні. Потрібно підвищувати оплату праці до європейського рівня. За рівнем оплати праці Україна значно більше поступається іншим європейським країнам, ніж за продуктивністю праці. Тому резерви існують і потрібно їх використовувати, створювати якісні нові робочі місця з високою оплатою праці.

Неможливо вирішити жодну з проблем, пов'язаних з демографічними аспектами, якщо не буде здійснена радикальна зміна на краще в структурі доходів населення. Сучасна ситуація в цій сфері, яка була досягнута за останні роки дає підстави для оптимізму, однак відставання України все ще залишається великим, порівняно з європейськими країнами. Основні причини низького рівня доходів працюючих необхідно пов'язувати насамперед з реальним кризовим станом економіки, а також відносинами між працею і капіталом. Саме тому якісні зрушення в рівні доходів населення практично є неможливими без функціонування в Україні економіки знань, економіки інноваційного розвитку. Економіка знань заохочує організації та людей пізнавати, створювати, розповсюджувати та використовувати знання більш ефективно для інтенсивного економічного та соціального розвитку. Тільки тоді, коли економіка і суспіль-

ство в цілому будуть націлені на поєднання науково-дослідницької діяльності, системи освіти, людських ресурсів та бізнесу з єдиною метою – підвищення рівня технологічного розвитку та міжнародної конкурентоспроможності країни, з'являться додаткові широкі можливості стабільного економічного росту.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, стратегія демографічного розвитку повинна передбачати цілісну систему заходів економічного, правового, соціального, освітнього, культурного, інформаційно-пропагандистського та організаційного характеру і бути спрямована на зниження смертності, підвищення народжуваності, захист та відновлення генофонду населення України. Її реалізація повинна підтримуватися спеціально створеною системою моніторингу соціально-демографічної ситуації, націленою на інформаційне забезпечення демографічних досліджень, зокрема процесів відтворення населення, питань репродуктивної поведінки, трудової міграції тощо.

Подолання кризи і досягнення сталого демографічного розвитку, нормалізація відтворення населення є тривалим і складним процесом. При цьому вихід із ситуації, що склалася, полягає не стільки в подоланні депопуляції, скільки у підвищенні якос-

ті життя населення, збереженні та відтворенні його життєвого і трудового потенціалу. Сьогодні у світі все більшого розповсюдження набуває так звана модель балансу, коли населення оцінюється не кількісними показниками, а якісним потенціалом.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Лібанова Е. Прогноз демографічного розвитку України на період до 2050 року / Е. Лібанова // Світогляд. – 2008. – № 3. – С. 48-51.
3. Рамазанов Ш. Демографічна ситуація в Україні: тенденції розвитку та ризику / Ш. Рамазанов // Університет. Історико-філософський журнал – 2008. – № 2. – С. 51-58.
4. Лібанова Е. Як подолати демографічну кризу / Е. Лібанова // Праця і зарплата – 2007. – № 12(544) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dcz.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=40715&cat_id=3698544.
5. Стратегія демографічного розвитку в період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 червня 2006р. № 879 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/879-2006-p>.
6. Терещук В. Природний рух населення й депопуляція в Україні на тлі європейської демографічної ситуації / В. Терещук // Україна: аспекти праці. – 2010. – № 4. – С. 19-23.

УДК 331.5.024.54

Дружиніна В.В.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*

ВИБІР МЕТОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНІСТІ МІСЦЕВОГО РИНКУ ПРАЦІ

Стаття присвячена обґрунтуванню вибору методів забезпечення збалансованості місцевого ринку праці. Теоретичне і практичне дослідження місцевого ринку праці свідчить, що існує різноманіття наукових методів, застосування яких дозволяє досягати поставлених цілей. З урахуванням специфіки наукового дослідження розроблена модель вибору оптимальних методів забезпечення збалансованості місцевого ринку праці на основі їх класифікації залежно від регулюючого впливу.

Ключові слова: місцевий ринок праці, збалансованість, методи, сегментація, прогнозування, регулювання місцевого ринку праці.

Дружиніна В.В. ВЫБОР МЕТОДОВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ СБАЛАНСИРОВАННОСТИ МЕСТНОГО РЫНКА ТРУДА

Статья посвящена выбору методов обеспечения сбалансированности местного рынка труда. Теоретическое и практическое исследование местного рынка труда свидетельствует, что существует многообразие научных методов, применение которых позволяет достигать поставленные цели. С учетом специфики научного исследования разработана модель выбора оптимальных методов обеспечения сбалансированности местного рынка труда на основе их классификации в зависимости от регулирующего влияния.

Ключевые слова: местный рынок труда, сбалансированность, методы, сегментация, прогнозирование, регулирование местного рынка труда.

Druzhinina V.V. CHOICE OF METHODS FOR LOCAL LABOUR MARKET BALANCE PROVISION

The article deals with the study concerning the substantiation of the choice of methods for local labour market balance provision. Theoretical and practical research of the local labour market shows that there is a variety of scientific methods, the use of which allows to achieve the goals. Taking into account the nature of scientific research it has been developed the model of the choice of optimal methods for local labour market balance on the basis of the classification according to the regulatory effect.

Keywords: local labor market, balance, methods, segmentation, forecasting, regulation of local labor market.

Постановка проблеми. Виявлений за допомогою методів економічного аналізу дисбаланс місцевого ринку праці, викликаний посиленням невідповідності попиту та пропозиції, мобільності населення міста, збільшенням тривалості безробіття, підвищенням гнучкості місцевого ринку праці, відмиранням старих і появою нових професій, вимагає розробки послідовності вибору методів забезпечення збалансованості місцевого ринку праці. Методи наукового пізнання відрізняються своєю універсальністю і можуть бути застосовані щодо досліджен-

ня різних типів ринків. За допомогою цих методів можна вирішити завдання різної складності. Однак не всі такі методи можуть бути застосовані для вирішення завдань забезпечення збалансованості місцевого ринку праці. Для вибору таких методів необхідно керуватися чітким розумінням особливостей порушеної проблеми, специфіки проведеного аналізу. Згідно з такими умовами, вибір методів забезпечення збалансованості місцевого ринку праці є актуальним, чим пояснюється своєчасність наукового дослідження.